

Pożegnania

Prof. Pentti Hakkarainen

Prof. Pentti Hakkarainen.
Fot. Andrzej Obiala za zgodą Ewy Filipiak

Odszedł od nas 1 czerwca 2021 r. w dniu, który jest świętowany jako Międzynarodowy Dzień Dziecka. Symboliczność tego dnia jest znacząca, gdyż to właśnie dzieciom poświęcił lata swojej pracy. Główną ideą, która przyświecała jego naukowemu życiu była motywacja dzieci w działalności zabawy i uczenia się. Sposobem wspierania motywacji dzieci do nauki była dla niego zabawa narracyjna, która otwiera przed uczniami i nauczycielami wspólną, kreatywną przestrzeń rozwiązywania trudnych problemów edukacyjnych. Wraz z żoną, badaczką Mildą Bredikyte prowadził studia nad zabawą, najpierw w fińskim laboratorium zabawy „Silmu" w Kajaani, a potem we wspólnie utworzonym Play Research Laboratory w Wilnie. Oryginalność jego myśli ujawnia się w ujęciu wspólnej zabawy dorosłego i dziecka, jako strefy najbliższego rozwoju każdego z nich.

Znaczący wpływ na kształtowanie się jego myśli naukowej miały jego wizyty studyjne w latach siedemdziesiątych w Akademii Nauk Pedagogicznych (Academy of Pedagogical Sciences) w Moskwie, podczas których nawiązał współpracę z czołowymi badaczami i kontynuatorami idei L. S. Wygotskiego, wśród nich znaczącymi postaciami byli: Vasilii Davidov i Vladimir Zinchenko. Jego głębokie zaangażowanie w rozwój podejścia kulturowo-historycznego zaowocowało w pracach nad powołaniem International Society for Cultural Research and Activity Theory (ISCART), które po połączeniu się z Conference for Sociocultural Research, w 2002 r przekształciło się w prężnie dziś działające International Society of Cultural-historical Activity Reseach (ISCAR).

Od lat osiemdziesiątych współpracował z Michaelem Cole w Laboratory of Comparative Human Cognition, na Universytecie w Kalifornii, w San Diego. Już ze szpitala, w ostatnich dniach swojego życia przesyłał do M. Cola teksty, nad którymi do końca pracował.

W latach 2007–2011 kierował zespołem w fińskim Ministerstwie Spraw Społecznych i Zdrowia opracowującym politykę badań wczesnej edukacji. Był redaktorem naczelnym *Journal of Russian and East European Psychology*.

Prof. Pentti Hakkarainen szczególną uwagę poświęcił młodym badaczom. Od 2010 r, wspólnie z Mildą Bredikyte, prowadził ISCAR Summer University pod patronatem Moscow State University of Psychology and Education. Każdego roku młodzi badacze z całego świata podczas tygodniowego seminarium w Moskwie mieli możliwość pogłębionego studiowania oraz omawiania swoich prac z wybitnymi naukowcami, pracującymi w podejściu kulturowo-historycznej teorii działalności. Pentti Hakkarainen był zaciekawiony młodymi badaczami, spędzał długie godziny na rozmowach z nimi, gotowy do wspierania, słuchania i dzielenia się swoimi pracami.

Współpraca z polskim badaczami została nawiązana na II Kongresie ISCAR w San Diego (2008 r.), po którym Pentti Hakkarainen (wraz Mildą Bredikyte i Ritvą Engeström) był gościem (*key speaker*) Ogólnopolskiego Seminarium Naukowego w Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, we Wrocławiu. Od 2012 r. współpracował z Redakcją *Forum Oświatowego*, jako członek Komitetu Redakcyjnego oraz recenzent wielu artykułów naukowych.

Pentti podkreślał wagę doświadczanych globalnych kryzysów: antropologicznego i środowiskowego. Bardzo często powtarzał, że tym, co rozwija człowieka, jest drugi człowiek, społeczny kontekst rozwoju. Nie była to dla niego tylko teoria, ponieważ sam inspirował nas do wielu przemyśleń i działań. Pozostawił w nas swój trwały ślad, dzięki któremu jest i będzie dla nas ciągle żywy.

W artykule, który Pentti Hakkarainen przygotowywał do specjalnego numeru *Forum Oświatowego* poświęconego edukacji przyszłości, który ukaże się w 2022 r. pisał:

> W czasach światowych kryzysów być może powinniśmy mieć na uwadze starą, życiową zasadę australijskich Aborygenów: „Nie jesteśmy właścicielami Ziemi. Ziemia posiada nas".
> Zasada ta została wywrócona do góry nogami w toku rozwoju historycznego. Znajduje ona odzwierciedlenie w rytuałach starożytnych ludzi żyjących w kręgu polarnym, którzy w swoich rytuałach prosili duchy zabitych zwierząt o wybaczenie: „ To było konieczne dla naszego przetrwania i pożywienia".

W kulturowo-historycznej teorii działalności podkreślane są relacje z samym sobą, innymi ludźmi i naturą. Owocne byłoby przeanalizowanie związku starożytnych, życiowych zasad z głównymi koncepcjami CHAT.

dr Beata Zamorska (Collegium Da Vinci, w Poznaniu)
dr Przemysław Gąsiorek (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu)

Prof. Pentti Hakkarainen.
Fot. Andrzej Obiala za zgodą Ewy Filipiak

Prof. Pentti Hakkarainen

Pedagog, Badacz, Intelektualista, Uczony, Eksperymentator, Myśliciel, Wrażliwy Człowiek, Ciekawy Ludzi (dzieci) i świata, kochał przyrodę.

Moje spotkania z Penttim Hakkarainenem rozpoczęły się w 2012 roku. Wówczas po raz pierwszy z wizytą studyjną przybyli do Bydgoszczy wraz z Mildą Bredikyte. Połączyło nas wspólne zainteresowanie oryginalną kulturowo-historyczną teorią rozwoju Lwa S. Wygotskiego, możliwością wykorzystania jej do badań rozwoju i uczenia się dzieci oraz tworzenia warunków dla rozwojowej zmiany. Pentti należał do uznanych w międzynarodowej społeczności badaczy ISCAR, był twórczym kontynuatorem i współczesnym interpretatorem myśli Wygotskiego. Jego zainteresowania koncentrowały się szczególnie wokół kategorii zabawy i jej roli w rozwoju dziecka, samoregulacji. Zainicjował wiele cennych dyskusji wokół wyrafinowanych kategorii obecnych w teorio-metodzie Wygotskiego (pamiętam dyskusje i interpretacje: *pierieżywanie, zmysł).*

W ostatniej dekadzie odwiedził (wraz z żoną Mildą) Bydgoszcz wielokrotnie. Oprócz wizyt studyjnych, szczególne znaczenie miały spotkania eksperckie związane z realizowanymi projektami w paradygmacie CHAT. W projekcie Akademickie Centrum Kreatywności: *Nauczanie rozwijające według Lwa S. Wygotskiego we wczesnej*

edukacji dziecka. Od teorii do zmiany w praktyce był znaczącym ekspertem. Niezwykle cenne były Epizody Wspólnego Zaangażowania w międzynarodowym projekcie NEPL KA2 STRATEGIC PARTNERSHIP PROJECT n°2015-1-LT01-KA201-013443 *Narrative environments for play and learning* (NEPL). Dzięki Penttiemu odkrywaliśmy zabawę jako formę wspierania rozwoju dziecka w kontekście wyższych funkcji psychicznych. Pentti zapraszał nas do dyskusji i refleksji nad zabawą odnosząc się do swoich doświadczeń z Laboratorium Zabawy w Kajaani (Finlandia), czy tych późniejszych, kontynuowanych (wraz z Mildą) w Laboratorium Zabawy w Wilnie (Litwa). Zainicjował dyskusję o rozwoju samoregulacji u dzieci w kontekście zabawy narracyjnej. Cenił dyskusje, potrafił słuchać, ale szczególnie był zainteresowany rozumieniem, interpretacją świata przez dzieci i ujawnionymi w sytuacjach zabawy strategiami uczenia się. W moim albumie pozostanie wiele zdjęć Penttiego z wielkim zaangażowaniem obserwującego dzieci w sytuacji uczenia się i zabawy.

Swoją wiedzą dzielił się w sposób charyzmatyczny i inspirujący, stawiał pytania-problemy, które „napędzały narrację" i na które wspólnie poszukiwaliśmy odpowiedzi. Znaczący był jego udział w międzynarodowej konferencji *Re-discovering Vygotsky. Socio-historical-cultural approach to development and education Reconstruction and historical-methodological tropes. Developmental approach to education according to Lev S. Vygotsky. From theory to changes in practice,* gdzie był głównym key-speakerem (obok Galiny Zuckermann, Eleny Kravcovej, Gienadija Kravcova) w Bydgoszczy w 2018 r. Mieliśmy nadzieję na kontynuację w takim gronie tego wydarzenia naukowego.

Dla pedagogów zainteresowanych podejściem kulturowo-historycznym, interpretacją dzieł Wygotskiego jego twórczość pozostanie źródłem inspiracji.

Zespół badawczy Katedry Dydaktyki i Studiów nad Kulturą Edukacji Wydziału Pedagogiki UKW w Bydgoszczy w maju/czerwcu 2022 r. organizuje konferencję *Zabawa–Uczenie się–Rozwój*. Pamięci Penttiego Hakkarainena zostanie poświęcona specjalna sesja „Zabawa jako strategia rozwoju i uczenia się. Podejście kulturowo-historyczne".

prof. dr hab. Ewa Filipiak, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy